

Роман ЯРОЩАК

ВИДАВНИЧІ ПЛАНИ “ПРОСВІТИ” В ОЦІНЦІ МИХАЙЛА ВОЗНЯКА

Наведено оцінку М. Возняком видавничої діяльності “Просвіти”. Прокоментовано його критичні погляди на окремі кроки Товариства та викладено його ідеї-пропозиції щодо поліпшення видавничої стратегії організації.

Ключові слова: “Просвіта”, М. Возняк, видавнича діяльність “Просвіти”.

Розуміючи роль освіти для народу та той внесок, який зробило Товариство “Просвіта” у поширення та популяризацію знань, Михайло Возняк у газеті “Громадська думка” (1920) опублікував статтю про “видавниче минуле і майбутнє Товариства”. М. Возняк як видавець і науковець зробив аналіз стану видавничої діяльності “Просвіти”, накреслив коло її завдань та запропонував власні шляхи подальшого розвитку книговидавничої справи.

М. Возняк охарактеризував стан видавничої діяльності Товариства, називаючи причини тимчасового спаду випуску книг, та оцінив роботу “Просвіти” до 1920 р. “Дві річи гальмували її видавничу діяльність перед війною: 1) справа так званих членських книжок і 2) великий довг “Просвіти” за друкування своїх видань. Перед тим ішла “Просвіта” іншим шляхом у своїй видавничій діяльності. Тодішня її видавнича діяльність простиралася в трьох напрямках, на видавання книжок для інтелігенції, шкіл і, головню, для народу. І так для освічених шарів нашої суспільности видала тоді “Просвіта” повісти д-ра Івана Левицького й відчит Павлина Свенціцького про вік XIX у діях літератури української”¹.

Разом з тим М. Возняк говорив про заслуги “Просвіти” “на полі зладження і видання” шкільних підручників, в основному, для середніх шкіл, де завдяки Товариству впроваджувалася “чиста народна мова на місці давнього язичія”. “Популярні книжечки “Просвіти” користувалися таким попитом, – зазначав учений, – що деякі розхоплювалися “нашими народними масами” протягом кількох тижнів”.

Незадоволення М. Возняком членськими книжками пояснюється “зростом так званих членів, в дійсности звичайних передплатників, бо в їх руках головню опинювалися видання “Просвіти”, дуже часто нечитані, бо що мав спільного безлісий член з лісовим господарством...”². А решта книжок розсилалася новим читальням як подарунки. Природно, що цікавість до книжки, котра впливає саме при баченні нової книжки, зникла.

Ці недоліки “членських книжок” добре бачили прогресивніші члени Видавничої комісії та Головного Виділу. Вони пробували “бодай повісти справу популярних видань так, щоби книжочки попадали в руки читачів після вибору, з одного боку, та щоби, з другого, мати дохід для сплачення довгів...”³. Такими двома цілями керувалася реформа видавничої діяльності “Просвіти” в 1914 р.

У час війни М. Возняк визначив дещо інші завдання книг “Просвіти”. “Витворити справжню українську духом і змаганням інтелігенцію, людей характеру, діла, солідних у виконуванні своїх обов’язків, патріотів, що пожертвують і маєток, і життя для добра Рідного Краю... Це один з найважливіших провідних мотивів, яким має кермуватися видавнича діяльність “Просвіти” у видаванні книжок для інтелігенції і півінтелігентних шарів”⁴.

М. Возняк зазначає, що “Просвіта” повинна у більшій мірі, ніж раніше, систематично розвивати свою видавничу діяльність для потреб інтелігенції, а видання “Просвіти” цього року (1920) мають доповнювати освіту, яку дає передня школа, виданнями “нижчої” категорії для народних мас – селян, робітників, ремісників.

У руслі національного відродження М. Возняк вбачає визначає завдання видавничої діяльності Товариства у наступному: “... яка не була б наша завтрішня доля, видавнича діяльність “Просвіти” повинна змагати при кожній нагоді втверджувати в читачів необхідність власної держави й суверенности українського народу”⁵.

Учений висловлює безпосередньо видавничі погляди та пропозиції щодо діяльності Товариства:

По-перше, замість минулих так званих членських книжок, “Просвіта” повинна видавати серію “Народня Бібліотека Просвіти”, яка має містити белетристику, популярні розвідки, фактичні поради, пісенники тощо для доповнення освіти, котру дає народна школа. Щодо формату, то ці книжки мають бути однаково великі, найкраще в формі дотеперішніх членських книжочок, щодо обсягу – не переходити від 10 до 12 аркушів; їх обкладинка “рішуче мусить мати вінетку”. Писані мають бути по можності найприступніше... Кождий випуск “Народньої Бібліотеки Просвіти” повинен бути по можності ілюстрований...”⁶.

По-друге, наголошує, серія “Руська письменність” повинна змінитися на видання під назвою “Українська національна література”; в це видання потраплятимуть письменники одразу після своєї смерті, котрі входять в історію літератури. Твори кожного письменника повинні виходити окремими книгами, за можливістю з ілюстраціями, з вступними статтями про життя, твори та значення автора в українській літературі та культурно-історичному житті.

По-третє, календар “Просвіти” повинен виходити виключно для “народних мас” (у призначеній для них бібліотеці) або розділятися на два видання, одне для народу, а друге – для “інтелігенції” (у бібліотеці, яку починає видавати “Просвіта”). “Вона (серія) може виходити без окремої спільної назви, але, на мою думку, краще було б, коли б мала спільну назву, напр., “Загальна Бібліотека Просвіти”. Без такої спільної назви книжки губляться, їх важко комплектувати; з другого боку, спільна назва не виключає підвідділів. В “Загальній Бібліотеці Просвіти” кождий відділ мав би свою окрему вінетку, й випуски цієї “Бібліотеки” не вимагають однакового формату. Тут повинна увійти в недалекій будучині “Енциклопедія Просвіти”⁷.

По-четверте, для “Просвіти” дуже корисним було б видання ілюстрованого тижневика для всієї сім’ї. “Виходили б тут белетристика оригінальна й перекладена й популярні розвідки, далі всякі матеріали для розваги з додатком мод... тут разом з такими матеріалами можна було б в кождім числі щось дати про організацію освітньої праці”⁸. “Не потрібно й наголошувати, що, маючи свій ілюстрований журнал, “Просвіта” має ефективну нагоду і місце, щоб подати повідомлення про свої нові видання”, – підкреслює М. Возняк.

Отже, погляди М. Возняка на стан видавничої діяльності “Просвіти”, свідчать про його фахове розуміння видавничої політики Товариства, а пропозиції вченого щодо тематики видань, їх доцільного обсягу, художнього оформлення та оптимальної манери викладу тощо, демонструють обізнаність із практикою книговидання.

Roman Iaroshchak. Editorial plans of “Prosvita” in the opinion of Mykhailo Vozniak
Article considers M.Vozniak’s evaluation of “Prosvita” editing activity; his critical views on some society’s actions and ideas-propositions how to improve organization’s editorial strategy.

Key words: “Prosvita”, M.Vozniak, “Prosvita” editing activity

¹ *Возняк М.* Кілька слів про видавничу діяльність тов. “Просвіта” у Львові // Громадська думка. – 1920. – № 20. – С. 3.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Там само.

⁸ Там само.